

ФАНТОМНИЙ БІЛЬ ФІЛОСОФСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ

Хміль В.В. Український державний університет науки та технологій (Дніпро)
broun79@gmail.com, orcid.org/0000-0003-4710-6681.

У тезах йдеться про еволюцію філософської антропології, яка у другій половині 20 ст. почала інтенсивно перетворюватися на регіональні антропології – соціальну, біологічну, психологічну, релігійну тощо. Філософська антропологія втрачає свій предмет дослідження. Проблема людини поступово набирає рис онтологічної ідеї людини, що свідчить про зміну фокусу на антропологію.

Ключові слова: людина, сутність людини, образи людини, транцендеція, Дух, онтологія.

THE PHANTOM PAIN OF PHILOSOPHICAL ANTHROPOLOGY

Khmil V.V. Ukrainian State University of Science and Technology (Dnipro)
broun79@gmail.com, orcid.org/0000-0003-4710-6681.

It is about the evolution of philosophical anthropology, which began to transform intensively in regional anthropologies – social, biological, psychological, religious, etc. in 20 century. The problem of man gradually acquires the features of the ontological idea of man, which indicates a change in focus to anthropology.

Keywords: man, essence of man, images of man, transcendence, Spirit, ontology.

Духовна історія людства в своїх різноманітних світоглядних образах прагнула до вирішення людиновимірних питань в певних соціокультурних контекстах від Сократа до Канта. У нашому дослідженні, не применшуючи значення інших філософів, надаємо перевагу у цьому питанні таким філософам ХХ ст. як М. Шелер, Х.Плесснер, А. Гелнер, які заклали нову системну теорію людини, поєднуючи наукові, філософські та релігійні знання.

Проте, філософська антропологія не стала єдиною методологічною основою, на що так сподівався М. Шелер. За словами О. Больнова, цей проект антропології розсипався на окремі антропологічні напрямки – біологічний, психологічний, релігійний, соціальний тощо.

Спроба створити єдину філософську антропологію була продовжена М. Бердяєвим та М. Бубером, що спирались в основному на гуманітарні та соціальні підходи, але залишили поза увагою природні складові людського існування. Також слід згадати дослідження Г. Брюнінга, присвячене аналізу історико-філософським проектам та образам людини. Автор засвідчив, що шукати єдиний образ людини в минулих історичних епохах – це марна справа, тому що в сутності самої людини закладений непередбачений потенціал змін: світоглядних, ціннісних, фізичних.

Усе свідчило про те, що немає сенсу шукати єдину сутність та природу людини, бо її не існує. Образ та проект людини в європейському гуманізмі застарів, став небезпечним своїми драматичними наслідками для існування самої людини.

Позиція М. Гайдеггера стосовно цілісної філософської антропології також була негативною. На противагу створенню всеохоплюючої антропологічної концепції, німецький філософ висунув проект фундаментальної онтології, де буття людини закладає основи метафізики, тобто антропологічної філософії. М. Гайдеггер активно заперечував спроби реалізації філософії через сферу самосвідомості. «Мислення не мислить саме себе,

а людина перебуває в реальності буття завдяки своєму власному життю». М. Гайдеггер вважав, що буття – це людська присутність в світі, яке визначається як буття-розуміння. Таким чином філософська антропологія зводиться до онтології, про що свідчить відомий вислів: якщо справжня філософія є метафізикою, то антропологія, яка замкнута виключно на собі, не дає підстав закласти основи метафізики.

Вважаємо, що гайдеггерський проект фундаментальної онтології просунув проблематику філософської антропології в онтологічний простір, де проект людини осмислюється на лоні більш широких гуманітарних орієнтирів.

Людина онтологічно відкрита для змін – невідомо, якою вона може виявитися в процесі самостановлення. Поняття пошуку «смыслу життя» як і уявлення про повноту буття – це суто онтологічна проблема, яка не вирішується теоретично, а повністю пронизує людину. Нам необхідно **навчити її жити у світі не готових сенсів, де мова йде про сенс життя конкретної людини. Ці сенси потрібно шукати в своїх уявленнях про повноту буття, у релігійній, екзистенційній складових цього буття.** У такому аспекті можна говорити про ідею людини.

Особливість онтологічного підходу до людини полягає в тому, що вона є не тільки часткою природного та соціального світу, а проявляє себе як істота, яка особливим чином творить і втілює в собі весь світ. Феномен людини полягає в тому, що вона «зараз і тут» свідомо творить своє життя, реалізує свої цілі і бажання, приймає рішення змінити свою долю, знайти своє місце в світі відповідно до свого життєвого плану. Сьогодні спостерігається феномен радикальної зміни ідентичності людини та всіх її базових якостей, внаслідок чого відбувається переоцінка звичних меж та норм людини.

Тобто, проблема людини знаходиться в тому просторі, де здійснюється реалізація людиною свого «проекту» через самотворення, постійне трансцендентування, побудови самої себе. Стосовно цього влучно висловився **М. Гартман**: «нарешті філософи дійшли до проблеми онтології людини, центральною категорією котрої має бути категорія «становлення».

Процес становлення людини – це прецедент народження людського в людині, прецедент власного порятунку, який заповнює людину повнотою буття. Кожна людина сама відповідно до свого бажання, самосвідомості, свободи вирішує проблему «свого другого народження».

Ми спостерігаємо відмову від антропологізму, що означає відмову від індивідуального життя людини, та починаємо досліджувати надіндивідуальні структури та механізми, які мають владу над людиною. Людина стає продуктом зовнішніх сил та обставин, суспільних відносин. Бути продуктом обставин означає «пливти за течією», що прокладена іншими. Це не дає людині стати справжньою особистістю і вона потрапляє в простір колективного тиску.

У вченні М.Гайдеггера самотня людина перебуває наодинці з буттям, її життя розчинене в інших, в безособистому житті, в якому немає жодних позитивних модусів. Змінити цю ситуацію можливо тільки звертаючись до самої себе; щоб стати особистістю, треба відірватись від натовпу. Тоді реальність відступає, перед людиною відкривається «просвіт істинного буття». Це вже стає для людини точкою неповернення.

Для М. Шелера першою ознакою духу є «екзистенційна незалежність» людини від органічного життя. Духовна істота вільна, вона більше не прив'язана до інстинктів і зовнішнього світу, вона наближається до Духу як до іншого початку буття, що протистоїть

життєвому пориву. Людина стає людиною не тоді, коли на неї впливає соціум, держава або біологічні схильності, а тоді, коли вона говорить звичному життю «Ні». Цей екзистенційний момент є поворотною точкою в становленні людини, тобто вона стає місцем зустрічі життя та Духа.

«Ні» минулому життю **сказав Будда**. Син царя Гаутама вперше вийшов за ворота палацу і побачив, що скрізь у світі горе, нещастя та смерть. Будда знайшов причину нещасть – людська свідомість, яку необхідно змінити. Будда став на шлях Просвітлення. Це приклад домінування ідеї, яка віддаляється від матеріального, соціального, реального світу та стає основою буття для східних цивілізацій.

Насправді ж ми маємо жити поряд з тими інститутами, що забезпечують порядок у суспільстві. Вони не є принципово нелюдськими, але людина має бути уважною до тих небезпек, які вони містять у собі, та шукати такі форми життя, які забезпечують можливість як збереження порядку, так і реалізації свободи та прав людини.

Сьогоднішнє постантропологічне мислення відмовляється від домінування надособистих структур, що притаманно демократичним режимам. Проект нової онтології спрямований на розширення онтологічного горизонту як середовища становлення людини, де використовуються різноманітні культурні практики. Це призводить до множинності регіональних та дисциплінарних антропологій (соціальна, культурна, педагогічна, міська, екологічна та ін.), що втрачають філософський зміст антропології.

Регіональні антропології розробляють конкретні засоби та інструментарій для організації різних культурних практик особистісного зростання, практик самопізнання і самовизначення, тобто дійсно стають гуманітарними. Але множинність антропологій може привести до втрати онтологічної ідеї людини. У цьому й полягає фантомний біль філософської антропології, адже вона втрачає свій предмет дослідження про який говорили І.Кант та М. Шелер. Проте є сподівання, що філософська антропологія майбутнього матиме одним із своїх найістотніших завдань **поєднання всіх названих вище елементів у єдиній картині людини**